

Velfærdsstaten er ikke et mirakel

'Dansk velfærdshistorie' kommer i dette første bind flot fra start. Og lander lige midt i den aktuelle debat om, hvordan og hvor meget velfærden skal trimmes.

SAMFUND

Jørn Henrik Petersen, Klaus Petersen, Niels Finn Christiansen (red.): **Dansk velfærdshistorie. Bind 1. Perioden 1536-1898. Frem mod socialhjælpsstaten.** Syddansk Universitetsforlag. 615 sider, 498 kroner. 1.995 kroner i subskription. Har du Pluskort, kan bogen købes med 20 procent rabat i Politikens Boghal eller via politiken.dk/plus.

♥♥♥♥♥♥♥♥

Velfærdsstaten vander sig. Over presset fra en befolkning, der bliver ældre, og et finansieringsgrundlag, der skrumpes. Skal kursen blot justeres eller lægges radikalt om? Hvordan bør forholdet mellem rettigheder og pligter være fremover? Er det realistisk at forestille sig et velfærdssamfund, hvor frivillig omsorg kommer til at spille en langt højere rolle? Vil den kreative klasses privilegerede, der ikke selv har brug for tidlig retrierte, have held til at italesætte efterlønnen som et overflødig velfærdsgode, eller vil den klassiske venstrefløjs diskursive modmagt vinde?

Et spændende historisk perspektiv på disse spørgsmål fås i første bind af 'Dansk velfærdshistorie'. der

JES STEIN PEDERSEN

velfærdshistorie', der med fantastisk timing netop er udkommet.

I dag kan det være vanskeligt at fatte, hvor vældigt et skred i selve indstillingen til mennesker, det var, da fattiglemmet i stedet for at blive betragtet som en belastning med selvforskyldte problemer blev til en borger med lovfæstede rettigheder. Eller hvor mange kampe, der skulle kæmpes, før det socialpolitiske gennembrud i 1890'erne, velfærdssamfundets spæde begyndelse, overhovedet blev til.

INDEN 1892 var Fattigvæsenet den altomfattende sociale institution for de syge, 'idioterne', de invaliderede, de ledige, alle dem, der ikke kunne holde sulden fra døren. Før den nye lovgivning måtte fattige, der havde modtaget fattighjælp, som ikke var tilbagebetalt, kun gifte sig med Fattigkommissionens godkendelse. Grundloven af 1849 slog fast, at man mistede sine politiske rettigheder, hvis man havde modtaget fattighjælp uden at tilbagebetale den. Hjælp var altså et lån, som krævede underkastelse. Den værste straf var tvangsarbejde på anstalt. Det var ikke unormalt, at gamle og børn blev udliciteret til højestbydende, så Fattigvæsenet slap for at have udgifter. I visse områder fandt der årlige udliciteringer sted med det resultat, at fattige børn skiftede fra familie til familie - rystende.

Interessant, at den lutheranske reformation gav de fattige dårligere vilkår. I middelalderens katolske kirke havde det være en god gerning at give til de fattige, og man så ikke ned på tiggere. Det ændrede Luthers opgør med gerningsretfærdigheden. Tiggeri blev en uring, fremover gjaldt det om at få de fattige til at arbejde.

OGSÅ ET HJEM. Fattigården som den så ud i Roskilde omkring år 1900.
Foto: Fra bogen.

DANSK VEFÆRDSHISTORIE
Frem mod socialhjælpsstaten
Bog 1. Forfatter Jes Steen Pedersen

INSPIRATIONEN til 1890'ernes socialpolitiske gennembrud, som omfattede fattiglovgivning, alderdomsforsørgelse, sygesikring og ulykkesforsikring (først i 1907 kom lovgivning vedrørende arbejdsløshed), kom mange steder fra, fra Tyskland, hvis arbejderforsikring var baseret på tvang, fra England, hvor man lagede vægten på hjælp til selvhjælp, fra et skift i tidsånden mod større interesse for sociale spørgsmål og - præcis som nu - også fra globaliseringspresset! Det var nemlig ikke industrialiseringen, som var den vigtigste forudsætning for det socialpolitiske digebrud, men landbrugsvilkårene. Omkring 70 procent af den danske befolkning, gårdmænd, husmænd, småbrugere og jordløse landarbejdere, boede på landet i 1890. Når gårdmændene gik med til at forbedre vilkårene for de dårligst stillede, var det for at mindske afvandringen fra land til by og mindske udvandringen til oversøiske lande som USA. Socialhjælpsstatens begyndelse var altså langt hen ad vejen et svar på en globaliseringsproces.

Dertil kom socialistforskrækkelsen. Arbejderspørgsmålet var kommet på dagsordenen i 1870'erne, og gårdmændene så det nystartede Socialdemokratis agitation som et forsøg på at slå en kile ind mellem gårdmændene og 'deres' landarbejdere. For gårdmændene, som havde enorm indflydelse på den lovgivning, der blev vedtaget, var de nye sociale rettigheder et værn mod socialismens fremmarch. Hellere have en landarbejderstand med egen jordlod og ret til sikkerhed ved sygdom og alderdom end risikere voldsom social uro som den, der f.eks. blev udløst i forbindelse med Pariserkommissionen i 1871.

Men alt er ikke samfundsmæssige for-

hold, enkeltpersoner kan også gøre en forskel. Parlamentarisk kom der hul på bylden, da socialdemokraterne Hørdum og Holm blev valgt til Folketinget i 1884 og i fire på hinanden følgende folketingsamlinger satte fattigdomsspørgsmålet på dagsordenen og vandt gehør langt ind i venstre. Socialdemokrater og radikale venstrefolk fik støtte fra en kreds af forskellige fremsynede enkeltpersoner, heriblandt forsikringsdirektør Ludvig Bramsen og læge Th. Sørensen.

Lovgivningen, som faldt på plads i 1890'erne, var et kompromis mellem Højre og Venstre med Højre som dominerende part, og modsat den tyske arbejderforsikring, »der kunne være en stor genial arkitekts værk«, som en datidig embedsmand udtrykte det, var den danske vej frem helt uden en masterplan eller entydig ideologisk forankring, men præget af alle mulige taktiske hensyn, samfundsoptattelser og (sær)interesser i en periode, hvor selve forståelsen af, hvad statsmagten var for en størrelse, var i oprud. Som det hedder i bogen: »Man skal ikke overvurdere (ismernes) betydning for den danske udvikling. Den teoretiske refleksion har sjældent være grundsten for danske partiers holdning. Mere fasttømrede ideologier og både udenlandske og hjemlige idekomplekser er altid blevet filteret og skåret til med afsæt i den politiske virkelighed«. Resultatet blev en model, hvor skattefinansieret forsørgelse blev kombineret med frivillig forsikring med medlemsbidrag og offentlige tilskud.

DE KØMMENDE fem bind fortsætter skildringen af velfærdssatens udbygning, men dette første bind dokumenterer allerede nu meget tydeligt, at det danske vel-

færdssamfund bid for bid er blevet til virkelighed, fordi en lang række forskellige aktører har kunnet se deres interesse i det. Måske solidaritetsprincippet gradvise institutionalisering er årsagen til, at der er så bred en konsensus om velfærdssatens grundlæggende principper, at kun en flok liberalistiske excentrikere helt ude til højre indtil nu har anfægtet den? Det vil den slunkne statskasse formentlig ændre på, nedgangstider har altid ført til diskussion af, hvem der skal omfattes af den skattefinansierede solidaritet. I velfærdssamfundets barndom talte man om »arbejderklassens ophjælpning ved statens bistand«. Det samme gør vi nu, når vi taler om den etniske underklasse, samtidig med at vi formentlig skal til at slå mere bak, når det gælder 'ophjælpningen' af folk, der godt kan selv. Fremtidens velfærdsstat vil skulle tilpasse en ny økonomisk og demografisk virkelighed. Tør man tro på, at rettighedskulturen vil blive suppleret med en større vægt på pligter? At vi faktisk vil til at være noget for hinanden?

'Dansk velfærdshistorie' er kommet flot fra start, en lidt grundigere redigering vil løfte værket yderligere. Tilgangen udmærker sig ved at gå meget empirisk til værks, historikerne kombinerer det store overblik med spændende dyk ned i kilder, der påviser den rolle, som markante enkeltpersoner faktisk kan have, når ideer og værdier skal omsættes til konkret politik. Det er troværdigt, forfriskende og kompetent. Lige hvad vi har brug for i en tid, hvor velfærden skal trimmes, og menigmand kunne forfalde til at glemme, at graden af velfærd og selve den måde, solidaritet organiseres på, altid er et resultat af magtforhold.

boger@pol.dk